

ook de manier van spelen aanpassen, een tussenvorm tussen Brechts tonen en Stanislavski's inleven zoeken, waarbij je de toeschouwer beurtelings mee in je personage zuigt en hem er even later afstand van laat nemen. Met alles wat er vandaag gebeurt - die oorlogsverklaringen van Bush bijvoorbeeld - wordt er opnieuw een grote sluier over de wereld gelegd. Moeten we ons dan opnieuw bezighouden met het grote rad dat voor onze ogen wordt gedraaid? Eigenlijk is er niks veranderd. Wat doe je dan als kunstenaar? Mag je dan - zoals jullie met de Roovers deden - bijvoorbeeld geen voorstelling over de *Metamorphosen* van Ovidius maken?

SARA Dat is een heel ingewikkelde vraag. Vrijdag vond de rouwdienst voor die vermoorde Marokkaanse jongen plaats. Ik vind dat we daar - of op een andere plek, als het daar niet kon - als Antwerpse bewoners, als niet-rechtstreeks betrokkenen, uit respect aanwezig hadden moeten zijn. We hadden dat onmiddellijk moeten doen, maar wij waren gewoon aan het repeteren! Als ik daaraan denk... Dat is een heel moeilijke grens.

MARIANNE Ik was blij met die oproep voor tolerantie van de academische wereld die vandaag in de krant stond. Het doordringen van dergelijke problemen in het werk zelf gaat wellicht zeer langzaam, maar zelfs als je ze vandaag niet aanwezig kan stellen in je werk, kan je toch ook als kunstenaarsgemeenschap je standpunt kenbaar maken. Laten zien waar je staat, je positioneren als deel van een kritische elite, als deel van het intellectuele veld.

SARA Absoluut. Ik was een tijdje geleden op een van die Brandhaard-avonden in Het Toneelhuis waarbij ze Studio Tokio gratis openstellen voor het publiek en mensen uitnodigen die iets brengen rond actuele thema's. Die avond was vrij goed. Hij begon met animatiefilmpjes van een Rwandese vrouw die aan de voorstelling van *Het Leven en de Werken van Leopold II* had meegewerkt; er was ook een tekst *Litanie* uit *Oktober/ Octobre* van o.a. Guy Dermul en Raven Ruëll. En verder Jeroen Olyslaegers met een tekst over Antwerpen

en Bart van Nuffelen van het MarTHA!tentatief met een tekst over acteurs die zich lenen voor reclamespots op de radio, voor de Bank van Breda en zo. En dan Willy Thomas en Benjamin Verdonck met *Dertien*, dierenverhaaltjes van Toon Tellegen die toch ook geëngageerd zijn binnen dat kader. Ik sprak er toen met anderen over dat we in de aanloop tot de verkiezingen meer van dat soort avonden zouden moeten organiseren, de onderwerpen opentrekken, die avonden spreiden over heel Antwerpen. Het is heel moeilijk op dat vlak een juiste positie in te nemen. Tijdens het werken aan de *Metamorphosen* hebben we het daar heel vaak over gehad. Ook Benjamin Verdonck is daar sterk mee bezig. Maar er is een praktijk gegroeid waarin het werk lang vooraf gepland wordt; alles ligt vast, wat het bijna onmogelijk maakt om nog kort op de bal te spelen. Natuurlijk moet je tot op zekere hoogte plannen, maar hier klopt iets niet. Levert het echt wel iets op om in al die culturele centra te gaan spelen? Bereiken wij dat 'gewone' publiek wel, of alleen een publiek dat toch al naar het theater komt? Onder het mom van 'deze voorstelling moet door zoveel mogelijk mensen gezien kunnen worden' of 'wij zijn niet elitair bezig', toert iedereen maar rond met zijn producties en valt er een essentiële communicatie weg: de communicatie die wij vroeger bijvoorbeeld hadden in De Vere van Maatschappij Discordia of in hun *Fin de Saison*. Daar ontmoetten wij - de Roovers, Dito'Dito, Stan, Discordia zelf, Maten (nu: de Onderneming) en ook 't Barre Land en Dood Paard - elkaar, konden we gedachten en ideeën uitwisselen. Ik moet in de komende maanden kiezen tussen een nieuwe tournee met *Metamorphosen* of een medewerking aan de Oresteia die Jan Decorte heeft gepland. Ik kan me inbeelden dat door de manier waarop Jan met die Oresteia omgaat de mogelijkheid ontstaat dat actuele thema's in het werk doordringen. Daarom vind ik die keuze zo moeilijk. Ook in het repetitieproces van Dennis Potters *Blue Remembered Hills* zijn we nu met dat probleem bezig, maar dat verhaal speelt zich af in de jaren '40. Je zou dan tijdens zo'n voorstelling de krant van vandaag

moeten kunnen openslaan en nieuwsberichten voorlezen, maar zoiets doen wij niet meer.

MARIANNE De laatste tijd stel ik me vaak de vraag hoe duurzaam, hoe fundamenteel de veranderingen zijn die het theater van de jaren '80 heeft gerealiseerd. Of hebben wij slechts een heel dun laagje van vernieuwing aangebracht dat zo weer kan worden weggeveegd? Er was laatst een paneldiscussie met enkele Noorse theaterprogrammatoren en -critici n.a.v. het festival *Nordic Scene*. Zij vertelden hoe zij opkeken naar het Vlaamse theater. Het podiumlandschap in Noorwegen wordt nog steeds compleet gedomineerd door de traditie; vernieuwend werk gebeurt enkel in de marge in zeer moeilijke financiële omstandigheden. Terwijl in Vlaanderen - zo werd gezegd in dat gesprek - 70 tot 90 procent van het theater vernieuwend kan genoemd worden. Is dat wel zo? Als je de lijsten van wie vandaag gesubsidieerd wordt - projecten inbegrepen - bekijkt, ben ik daar niet zo zeker van. Hoeveel groepen zijn vandaag nog echt 'goed bezig'? Wat er veranderd is t.o.v. de jaren '80 is dat de drie grote theaters - de vroegere repertoiretheaters die nu stadstheaters genoemd worden - artistiek 'opengebrouwen' zijn. In de jaren '80 waren dat gesloten bastions waar nauwelijks nog kwaliteit aanwezig was en waar geen nieuw bloed kon binnenstromen. Maar daarnaast? Wat hebben wij écht in beweging gebracht? Je stelt bovendien vast dat belangrijke vernieuwingen - zoals bijvoorbeeld het werk van Forsythe - in een handomdraai kunnen worden teruggeschroefd, terwijl Forsythe tot de absolute wereldtop behoort en men hem zelfs niet kon verwijten te weinig publiek te bereiken. Het vernieuwende staat onder druk, moet weg en vervangen door gemakkelijk toegankelijke vormen. Overal grijpt het populisme om zich heen.

SARA Ik voel de invloed van de televisie zelfs in ons eigen werk: die vlotheid waarmee sommige dingen gedaan kunnen worden. Het is op het toneel echt niet evident om een voorstelling als *Metamorphosen* te maken; enerzijds krijgen we veel bijval, anderzijds zijn er nog nooit